

Marco, l'autonomista precoç

Vicent Marco Miranda, en un míting celebrat durant la Guerra Civil. Marco va ser un dels primers polítics valencians que va militar en les files de l'autonomisme malgrat les dificultats polítiques que va suposar l'esclat de la guerra civil.

Vicent Marco Miranda (Castelló, 1880-València, 1946), polític i periodista, és encara un dels grans personatges valencians desconeguts. Fragments de les seues memòries inèdites i diversos articles ens han permès de recuperar la seua figura.

Vicent Marco Miranda nasqué a Castelló de la Plana el 20 de març de 1880 però aviat es va traslladar a la propera ciutat de Borriana.

De menut assistí a les escoles oficials de la població, des d'on passà anys més tard a treballar com a caixista d'impremta, empleat del jutjat municipal, i dependent en diversos negocis, activitats totes que no li impediren continuar estudis de batxillerat i comptabilitat. Marco, fins i tot arribà a passar breument pel seminari de Tortosa d'on el va traure el seu pare després de sofrir un càstig desproporcionat a causa d'una entremaliadura.

Alguna imprecisa crònica de l'època ens descriu el jove Marco com una persona inquieta, d'aferriat republicanisme, habitual articulista dels setmanaris borrianencs *La Avanzada* o *El Polvorín*, fundats per ell mateix. Una vocació després de tot, la de periodista, per la qual es va desviure durant tota la seua vida.

"Acabats de fer els vint-i-cinc anys —segons conta Marco en les seues memòries escrites poc després d'acabar la guerra i encara avui inèdites— em trobava a Borriana sense ocupació, vivint a costa dels meus pares, que comptaven nou descendents, cinc dels quals

varons, i jo el major de tots. La meua situació era molt violenta, me n'averkonyia, perquè no faltava gent malèvola que ho atribuïa a desgana pel treball. Però en què em podia ocupar jo? La meua condició de republicà em tancava les oficines públiques, les places de les quals estaven reservades als amics dels cacics, dels *turnantes*, i encara els mateixos funcionaris *turnaban* a la par dels partits, liberal i conservador, cadascun dels quals, quan manava, tenia els seus empleats. [...] Mentrestant seguia importunant Faustí Valentí. [...] Aquell any de 1905 havia sigut nomenat director d'*El Pueblo* el

meu parent. A primers de setembre em va escriure dient-me que podia traslladar-me a València. Per fi es resolldria el problema de la meua situació. Prompte seria periodista! [...]”.

Marco també fou poeta i aficionat al teatre. De molt jove va arribar a escriure una sarsuela de costums titulada *Marsenteta* i a estrenar dues comèdies als concorreguts teatres Apolo i Novedades de València. Les seues dèries literàries no el desviaren, però, de l'activisme polític, i entre les seues primeres activitats es compta la fundació del primer Centre Obrer de Borriana, El Alba Social, i el càrrec de president durant sis anys de la Joventut Republicana de València, des d'on es va catapultar finalment a l'ajuntament de la capital l'any 1912.

L'inquiet borrianenc des de ben aviat va quedar impregnat com dèiem pel valencianisme de l'època. El periodista Julià Garcia Candau, en un article hagiogràfic sobre aquest personatge, el situa ja l'any 1914 en l'acte d'afirmació valencianista esdevingut al Teatre Eslava on “fou segellat el primer pacte autòndic –escriu Candau– de totes les forces polítiques amb una encaixada de mans entre el mateix Marco i el carlí Simó”. No obstant això, el que sabem de les activitats de Marco durant aquesta època ens remet a la seua dedicació a la política municipal valenciana, a la qual havia accedit a través del blasquisme i després de la seua estreta relació amb el diari *El Pueblo* del qual va arribar a ser cap de redacció. Així el 1920 fou primer tinent d'alcalde del consistori del cap i casal en qualitat de cap de la majoria republicana. En les memòries esmentades el mateix Marco, no sense una certa modèstia, explica la seua tasca durant aquells anys al consistori: “[...] No vaig fer grans coses a l'ajuntament. Més importants van ser les que vaig desfer o impedir que es feren. D'aquesta tasca, penosa i anòndima, no se n'assabentà el públic [...]. De l'any 12 al 15 em vaig limitar a fiscalitzar. Del 20 al 23 i en el 30 fou tota una altra cosa. El 20 o el 21, com a president

L'any 1914, Vicent Marco ja participà en l'acte d'afirmació valencianista celebrat al Teatre Eslava a València.

de la Comissió de *Nuevos Festejos*, vaig organitzar-ne un d'aviació, el primer celebrat a Espanya. Hi concorregueren dotze o catorze aviadors militars, que s'aixecaren des de la Malva-rosa i realitzaren evolucions i acrobàcies molt interessants. D'altres obres, en recorde amb afecte dues. Presidint la Comissió de *Casas Baratas*, composta de regidors i representants d'obers, vaig fomentar la construcció d'alguns barris. Quan vaig eixir de l'ajuntament vaig prosseguir la mateixa tasca, assessorant noves cooperatives i activant a València i Madrid la resolució d'expedients. L'altra obra va consistir a impulsar i ampliar les colònies escolars subvencionades per l'ajuntament. Vaig aconseguir do-

blar la subvenció i que se'n beneficiaren més de dos mil xiquets. [...] En el càrrec d'inspector de tramvies, vaig aconseguir que millorara aquest servei, s'inaugurara el de la Gran Via Marquès del Túria i s'implantaren el de circumval·lació i el directe de Russafa a l'Escorxador, que abans es dividia en dos trajectes quan arribava a l'Olimpia. El vaig abaratir en cinc cèntims. [...] Vaig fer costat amb decisió a Francisco Català, president de la Comissió de Neteja, quan va aconseguir la desaparició dels fematers. [...] Gràcies a la meua gestió es reprengueren les obres de la nova Casa del Poble, que feia temps que estaven suspeses. La dictadura franquista, tan amant de l'obrer, li sustrau ara aquell bonic edifici per a instal·lar-hi l'Arxiu General del Regne. Tant de bo aquesta casa pugua ser destinada a l'objecte per al qual fou construïda. Moralment i legalment deu ser respectada, perquè per a tal finalitat [...] regalaren el solar els germans Ferrer Peset.”

El colp de Primo de Rivera del 13 de setembre de 1923 el va sorprendre com a alcalde de València. Fou un període de gran agitació en el qual Marco –i sempre a les ordres de Vicent Blasco Ibáñez– es va dedicar a conspirar contra la dictadura per tal de retor-

Sigfrid Blasco, Faustí Valentín i Vicent Marco Miranda, davant de la porta de Govern Civil de València el 14 d'abril de 1931, dia que es proclamà la II República. Vicent Marco, provinent del món del blasquisme, va evolucionar per la influència del castellanenc Gaetà Huguet a posicionaments clarament nacionalistes que el du-gueren fins i tot a col·laborar estretament amb Esquerra Republicana de Catalunya.

Vicent Marco Miranda, durant la seua època de governador civil de Còrdova. Marco hagué d'enfrontar-se a nombrosos conflictes de caire social i també a les resistències de terratinents i militars hostils a la república.

ARXIU / FAMÍLIA MARCO

nar al país les llibertats democràtiques i republicanes. Un interessant episodi que va durar set anys i que el borrianenc deixà escrit al seu llibre *Las conspiraciones contra la dictadura. Relato de un testigo*, ara fa uns anys reeditat per l'editorial Tebas i prologat per l'historiador Alfons Cucó.

Al capdavant, Marco va abandonar el blasquisme. Com molt bé assenyala Cucó, “[...] El naixement del règim republicà que els seguidors de Blasco havien aclamat des de feia decennis com a única recepta per guarir tots els mals del país, els desarmava ideològicament i accelerava les contradiccions internes del grup. El nou equip dirigent, presidit per Sigfrid Blasco-Ibáñez, fill menor del novel·lista, va imprimir al partit una trajectòria obertament dreтана i el va unir a la revolta lerrouxista. Les capes populars blasquistes s'erosionaven amb el naixement d'una esquerra burgesa rival i amb la creixent maduresa del moviment obrer valencià. En aquest context, en 1934, un grup d'influents polítics blasquistes entre els quals destacava Vicent Marco Miranda, defensava un retorn a les tradicions democràtiques del partit i, en tal sentit, fundava Esquerra Valenciana, grup

Esquerra Valenciana naixia el juliol de 1934 com a resultat de l'estat de descomposició del blasquisme valencià.

que postulà com a peces bàsiques del seu ideari, el liberalisme polític, el reformisme social i l'autonomisme del País Valencià. Esquerra Valenciana mantingué relacions molt cordials amb els restants grups d'esquerranistes, col·laborà en la formació a València del Front Popular i el seu president, Marco Miranda, obtingué l'acta de diputat a Corts per la ciutat a les eleccions de febrer de 1936. Especials lligams unirien el nou grup amb partits afins, com el Partit Valencianista d'Esquerra, o amb el seu homònim Esquerra Catalana, en el grup parlamentari del qual es va integrar.”

Un valencianista, alcalde del cap i casal. “A les eleccions del 14 d'abril [*de 1931*] –relata Marco– em van elegir regidor pel districte del Museu. La victòria dels republicans a tota la nació féu preveure un pròxim canvi de règim. No crèiem, però, [...] que arribaria tan aviat. El comitè de Madrid, on estàvem representats tots els partits, tampoc no esperava l'esdeveniment [...]. Cap a les dues de la vesprada em trobava dinant a ma casa amb la resta de la família. La ràdio de Barcelona, entre pasdobles i els anomenats “números de ball” ens oferia còpia de reclams. De sobte, la veu del locutor, ràpida, urgent, repetí diverses vegades: “¡Atención!”. “Bah! –vaig dir jo– algun anunci de pastilles per a la tos. Busca una altra estació”, vaig ordenar a un dels meus fills. Quan anava a fer-ho, escoltàrem que els catalans havien proclamat la república. [...] Vaig abandonar de sobte la taula i em vaig dirigir a *El Pueblo*. Amb Sigfrid Blasco i dos o tres més vaig eixir al balcó i proclamàrem el nou règim. La gent anava envaint el carrer de Joan d'Àustria. Entre aplaudiments, aclamacions i vitols arribàrem a la Capitania General, on ens van rebre immediatament. [...] Els grups estacionats a la plaça de Tetuan s'enfilaren per la façana de Capitania i enarboraren al balcó principal la bandera tricolor. D'allà vam passar al Govern Civil. El governador es va mostrar disposat a seguir al seu càrrec. M'hi vaig oposar. Li vaig advertir, no obstant això, que podia quedar-se a les seues habitacions, on no seria molestat. El president de la Diputació, Serrano, se'n retirà de seguida que ens va escoltar. Els companys de majoria de l'ajuntament m'escollien alcalde, càrrec que vaig ocupar immediatament”.

Al migdia d'aquell mateix 14 d'abril Sigfrid Blasco hissava, doncs, la bandera tricolor al balcó de l'Ajuntament de València alhora que cridava: “En aquest moment, queda proclamada la República Valenciana”, mentrestant la junta provisional republicana emetia un bàndol “Al poble valencià”

en el qual, i en la llengua del país, es demanava moderació a la població en les seues manifestacions.

“Formalment –ha deixat escrit Ricard Blasco en un article sobre aquest esdeveniment– la proclamació de la República tenia les mateixes característiques que la de Barcelona. [...] Blasco, que no era federalista, ni tampoc nacionalista, havia cedit a l’emoció del moment, sense calcular massa l’abast de la frase. Quan ho advertiren, ell i els seus correligionaris del PURA [*Partido de Unión Republicana Autonomista*] [...] procuraren restar-li significació. Per això a València no hi va haver, com a Barcelona, problema jurisdiccional enfront de l’estat central. Per això els valencians es quedaren sense l’eixida d’una Generalitat rescatada, com varen tindre els catalans.”

El càrrec d’alcalde de Vicent Marco seria, però, molt efímer: “[...] als quatre o cinc dies de proclamada la República em va cridar Lerroix a casa per telèfon. M’havia inclòs en la llista de governadors civils. Podia escollir entre Girona i Còrdova. No m’afalagava el càrrec. Hi va insistir; li vaig dir que, en cas d’acceptar-lo, preferiria una capital pròxima, Castelló o Terol, encara que tinguera menys categoria. Estaven adjudicades. Vaig admetre, finalment, el govern de Còrdova.”

Els records del polític valencià sobre l’episodi cordovès i encara sobre els anys que van marcar l’etapa de la Segona República es presumeixen amargs i decebedors: “Després de més de trenta anys de lluita pel triomf de la república, la contemplació de les forces que sostenien el nou règim em causava dolor. L’atractiu del poder desfermava les ambicions, fomentava els egoïsmes i provocava pugnes lamentables entre les forces afins i dins de cada partit. No podia ser-ne una excepció el meu de València. Sigfrid Blasco i la seua camarilla d’aduladors i socis en tènboles empreses redoblaren el seu desenfrenat afany de poder i de riqueses. Jo vivia allunyat d’ells, si bé dins del partit; i a l’ajuntament lluitava per destruir vicis i corrup-

ARXIU ESQUERRA VALENCIANA

Reportatge gràfic de 'La Vanguardia' del 17 de novembre de 1936 sobre l'agermanament entre els pobles català i valencià. L'Ajuntament de València fins i tot tingué a bé dedicar una plaça a la Generalitat catalana en la ciutat.

teles i evitar el descrèdit que pesava sobre la col·lectivitat i els seus dirigents. No em trobava sol en tan àrdua tasca, perquè em feia costat la major part dels correligionaris. [...] Així arribà la convocatòria per a les constituents. Contra la voluntat expressa del partit [*el PURA*]; com que no podien eliminar-me de la candidatura, m’inclogueren en la de la província. Vaig triomfar [...]. A les Corts formàrem minoria amb Lerroix, l’orientació del qual em va repugnar des del primer dia. La minoria m’anomenà per a representar-la en la Comissió de l’Estatut de Catalunya. Hi vaig anar amb entusiasme, ja que durant la meua vida política vaig defensar sempre l’autonomia regional, una autonomia àmplia, vorejant el nacionalisme. [...] Prompte vaig advertir que l’autonomisme de Lerroix s’esmoreïa o s’avivava, segons les circumstàncies, per tal d’adaptar-se als seus interessos i les seues relacions amb els cata-

lans. Si accedien a la satisfacció dels seus egoïsmes, era autonomista; si no, creava obstacles. [...] Vaig decidir abandonar-la.”

Arribat l’any 1933, Marco va acusar una davallada en el seu estat de salut que s’afegia a una situació política cada vegada més difícil. “[...] El 1933 –confessa Marco– vaig continuar a València dins del partit d’Unión Republicana. El grup de Sigfrid Blasco, creient que em moria, intentà treure’m l’acta de diputat en l’escrutini oficial, per tal de donar un lloc a la Derecha Regional. [...] La meua situació en aquelles Corts no podia ser més violenta. Tot i que separat de Lerroix, em veia obligat a figurar en la seua minoria perquè hi pertanyien els diputats de València. Vaig trencar la disciplina sempre que ho vaig considerar indispensable.”

Naix Esquerra Valenciana. Finalment, Marco, angoixat per la

ARXIU / RAFA GIL

A pesar de la mala calidad de la imatge de dalt, al centre de les infermeres es pot veure el líder nacionalista. El peu de foto original resa: "Un grupo de valientes milicianos de Esquerra Valenciana, con varias enfermeras, preparados para salir al frente. En el centro del grupo se halla el batallador diputado del mismo partido, don Vicente marco Miranda." La foto és de l'històric Vidal Corella. A sota, Fèlix Marco, un dels fills de Marco Miranda. Fèlix considera que el seu pare fou un idealista.

seua situació i davant la ja insostenible fragmentació del seu partit, decidia el juliol de 1934 la creació d'Esquerra Valenciana. "Decidim crear Esquerra Valenciana d'acord amb les meues idees autonomistes. Vaig fer un manifest, que signaren amb mi Faustí Valentín i Juli Just, diputats, i Hèctor Altabàs, ex-diputat [...]. Hi ingressà també l'ex-alcalde Vicent Alfaro. Com que la nostra situació en la política nacional no ens permetia ocupar càrrecs de govern, Valentín i Just ingressaren després respectivament als partits d'Unión i Izquierda. El primer fou magistrat del Suprem; el segon, ministre. Izquierda tan sols va poder reunir nou diputats; li'n faltava un per a constituir minoria. Instat per Barcia, vaig donar el meu nom. Com a membre d'aquesta minoria vaig figurar en aquelles Corts. A les darreres em vaig adherir a la minoria d'Esquerra de Catalunya, la significació de la qual era idèntica a la del meu partit. Esquerra Valenciana em va nomenar president, càrrec que vaig exercir fins a la fi de la guerra. Fundàrem un semanari *La Bandera Federal*, títol que publicà Blasco Ibáñez en la seua joventut. Un vell republicà en guardava la capçalera, que utilitzàrem. Després la substituïrem per *El Popular*. L'escrivíem Alfaro

i jo principalment. Ens ocupàvem de criticar la desastrosa administració municipal de Blasco i els seus corifeus, campanya que sostinguérem a l'ajuntament fins que se'ns separà del càrrec de regidors. El nostre partit creixia ràpidament, mentre minvava l'Autonomista i baixava de manera alarmant la tirada d'*El Pueblo*, l'esperit del qual s'havia perdut. Arribàrem a comptar disset casinos a la capital, quasi tots ells separats en massa d'aquell partit. A les eleccions de les darreres Corts els d'*El Pueblo* foren derrotats estrepitosament. A la capital obtenien catorze mil vots contra setanta mil que avalaren la meua candidatura. Així morí aquell partit [...]"

Mentre el blasquisme, doncs, es descomponia, "Esquerra Valenciana –afirma Marco– s'estengué a Castelló, presidida per Gaetà Huguet, notable escriptor valencianista, com ho fou el seu pare [...] Amb ell, representaven Castelló al Consell Federal Miquel Pena Masip, metge; Ferran Vives, comerciant, i Ernest Alaman, professor mercantil; republicans prestigiosos. En aquella capital el partit arribà a reunir majoria, com a València i durant la guerra. A València celebràrem un congrés [*el març de 1936*] on elements d'aquesta capital i de Castelló llegiren treballs notables al voltant de diversos problemes de govern. El publicàrem en un volum, elegantment imprès a Castelló. El partit s'anava estenent per ambdues províncies. Es distingí per la prudència, la serietat, l'austeritat de la seua actuació, singularment durant la guerra. Prohibí als seus afiliats les confiscacions, comunes a tots els altres partits. Esquerra Valenciana sostenia amb mitjans propis tots els seus centres, els lloguers dels quals satisfesia puntualment. Protestà sempre contra els [...] abusos que cometien individus o col·lectivitats afins. El Comitè del Front Popular de Castelló expulsà, per aquell motiu, els representants d'Esquerra. [...] No deixàrem de prestar ajut a molts i de donar molts importants serveis als qui, de filiació dretana, consideràvem injustament perseguits. Així salvàrem no poques vides i traguérem de la presó molts detinguts. Aquesta acció generosa ens costava freqüents disgustos. [...] Vençuda la república, se'ns ha perseguit amb el mateix acarnissament que a les altres forces del Front Popular. El digne coronel Joaquim Tirado va ser afusellat immediatament. Dels amics de Castelló, Huguet, Pena Masip i altres pogueren guanyar la frontera francesa encara que no evitaren que els confiscaren els béns; Ramon Huguet, nebot de Gaetà, fou condemnat a sis anys de presó; Vives, a catorze; Manuel Escuder, de Borriana, a trenta anys, i un fill seu, jove, a dotze. A València foren empresonats i apallissats brutalment Artur

Galiana, Marco, Trapero i altres. A la presó es troba Ferran Moltó, detingut per segona vegada, sense haver estat processat. Vicent Alfaro, Agustí Penarrocha i Vicent Gurrea, indultats de la pena de mort, compleixen trenta anys i al tercer ara li han obert un nou procés; José Benedito, comandant d'artilleria, condemnat a vint anys; Manuel Martí, a vint anys; dotze i un dia per a Vicent Clavel, propietari de l'editorial Cervantes; Antonio Vélez, a dotze anys, com un nebot seu. Altres aconseguiren emigrar. A l'ajuntament han quedat cessants els qui eren amics meus. Jo, he passat prop de tres anys i mig amagat, desproveït de tot, estic condemnat per responsabilitats polítiques a una pena que ignore. [...] Malgrat tot, Esquerra Valenciana té motius més que suficients per a sentir-se orgullosa de la seua tasca, així com de la realitzada pels seus representants en organismes diversos; Gaetà Huguet, president del Consell de Caixes de Castelló; Vives, regidor; Alfaro i Benedito, diputats provincials; Martí i Guerra, regidors i diputat provincial després del darrer. Fins i tot els enemics guardaren un gran respecte a Esquerra Valenciana."

Probablement aquest llarg testimoni de Vicent Marco Miranda és el millor document que ens ha quedat de la mítica i alhora desconeguda Esquerra Valenciana tret de les actes del segon congrés d'aquest partit celebrat el 20 de febrer de 1937 al local El Avance de la ciutat de València. En la introducció de les actes el mateix Marco anunciava la ràpida extensió de l'organització a terres d'Alacant alhora que expressava la seua preocupació pels "mals que assolen els pobles ibèrics".

Esquerra Valenciana, que des de ben d'hora col·laborà i féu gestions per fusionar-se amb el Partit Valencianista d'Esquerra i federar-se amb Esquerra Republicana de Catalunya, comptava, segons la mateixa organització, deu mil afiliats en el moment de celebrar-se el seu segon congrés, disset centres a la ciutat de València i les adhesions d'*El Universal*, el Centre de Cultura Valenciana, el Patronat

Radical, Escoltes i Colònia Escolar.

D'aquells documents, en destaca la ponència del comitè executiu de Castelló, redactada per Vicent Alfaro, en la qual Esquerra Valenciana "considera els fills del País Valencià majors d'edat" que no admeten, "ni els calen tuteles de ningú", en un rabiós al·legat d'autonomisme radical. D'altra banda, per a Esquerra Valenciana, "la llengua oficial d'un País deu ésser la pròpia llengua vernacle, així la del País Valencià és la Valenciana, la qual juntament amb la que es parla a Catalunya i les Balears forma una unitat superior lingüística i espiritual. En l'ordre polític el País Valencià maldrà per tal que totes les nacions adopten amb caràcter obligatori i universal des de les escoles del primer ensenyament, la cooficialitat d'una matei-

**Ara fa un any
nacionalistes
valencians
recuperaven les
sigles d'Esquerra
Valenciana,
integrada dins
del BNV.**

xa llengua, altra que la pròpia; clar està que esta llengua amb caràcter universal no podrà ésser cap de les que en la època imperialista han esclavitzat els pobles i destruït llurs cultures. Mentrestant este ideal de la cooficialitat d'una llengua universal no serà obtingut, es declararà la cooficialitat de la llengua castellana a fi de facilitar les relacions amb els pobles de parla castellana dins i fora d'Ibèria." Partidaris també de la constitució d'un estat valencià dins d'una república federal, Esquerra Valenciana propugnava mesures polítiques com ara la reforma agrària, el control del comerç o l'ensenyament laic.

Esquerra Valenciana fou respon-

ARXIU / ESQUERRA VALENCIANA

sable també de la redacció d'un avantprojecte d'"Estatut de la regió Valenciana" en el qual es recollien àmplies competències per als valencians.

Al capdavant, la guerra va frustrar aquest important precedent del nacionalisme valencià encara avui poc estudiat. Marco va morir el 23 de desembre de 1946 ocult en una torre de la Malva-rosa. El seu soterrament fou, en paraules del periodista Julià García Candau, una de les primeres mostres de protesta civil contra el règim franquista.

"El meu pare —recorda el seu fill Fèlix Marco— fou un home recte. El mateix expedient obert pels franquistes considera maliciosament que un polític que no s'havia enriquit degué ser "un despilfarrador". Fou una persona estimada, un idealista".

Moltes dècades després de la desaparició de Marco Miranda, des del 6 d'abril de 1998, al País Valencià torna a aparèixer la històrica formació política, Esquerra Valenciana, integrada des de la seua refundació dins el BNV. Potser amb aquesta reaparició, ara fa un any, els valencians podran recuperar la memòria d'un dels seus prohoms del segle XX.

Francesc Viadel

Imatge de milicians d'EV enarborant una senyera al front.

La formació nacionalista valenciana va tenir un creixement significatiu en molts pocs anys i va representar un paper destacat durant el conflicte bèl·lic del 36-39.